

UDK 613.9(=214.58)(497.11)"2016"
COBISS.SR-ID 226839820

ISSN 0350-2899. - God. 41, br. 3 (2016), str. 237-247.

ZDRAVSTVENO-HIGIJENSKE NAVIKE ROMA U KNJAŽEVAČKOJ OPŠTINI

HEALTH AND SANITARY HABITS OF THE ROMA POPULATION IN THE MUNICIPALITY OF KNJAZEVAC

Dragana Mitrović (1), Milica Jakovljević (2), Danijela Ćirić (3), Ljubinka Simić (4), Emilio Miletić (5), Miloš Bogoslović (6), Marko Tasić (7), Miljana Mladenović (2), Jelena Radosavljević (8)

(1) ZDRAVSTVENI CENTAR KNJAŽEVAC, SLUŽBA ZA ZDRAVSTVENU ZAŠTITU PREDŠKOLSKE I ŠKOLSKE DECE SA MEDICINOM SPORTA I SAVETOVALIŠTEM ZA MLADU; (2) MEDICINSKI FAKULTET NIŠ; (3) DOM ZDRAVLJA ZAJEČAR; (4) CENTAR ZA RADNO ANGAŽOVANJE MLADIH KNJAŽEVAC; (5) ZDRAVSTVENI CENTAR KNJAŽEVAC, SLUŽBA HITNE MEDICINSKE POMOĆI; (6) DOM ZDRAVLJA DOLJEVAC; (7) MEDICINSKI FAKULTET NIŠ; (8) FARMACEUTSKA USTANOVA „LILLY DROGERIJA“, NIŠ;

Sažetak: Romi su marginalna grupa, nedovoljno uključena u različite segmente socijalnog života. Život Roma, od dolaska na teritoriju Evrope, bio je praćen raznim teškoćama. Zbog fizičkih i kulturnih razlika, čitav narod je bio izložen stigmatizaciji i diskriminaciji. Cilj rada je da prikaže zdravstveno-higijenske navike Roma u knjaževačkoj Opštini. Materijal i metode rada: anketiranje Roma je obavljeno u toku marta 2016. godine, bilo je anonimno i obavljeno je od strane dr Dragane Mitrović i Ljubinke Simić (koordinator za Rome). Anketu je kreirala dr Dragana Mitrović, lekar na specijalizaciji iz Pedijatrije. Anketirano je 95 Roma iz romskog naselja u Knjaževcu, starosti od 15 do 65 godina, po metodi slučajnog uzorka. Anketa se sastoji od 11 pitanja. Rezultati i diskusija: Od 95 ispitanih Roma, 49 (51,6%) su ženskog, a 46 (48,4%) su muškog pola. Od svih ispitanika, najviše ih je sa osnovnim obrazovanjem, njih 49 (51,6%), zatim nepismenih, 34 (35,8%), sa srednjim obrazovanjem ih je 7 (7,4%), 4 (4,2%) sa završenom višom školom, dok je jedan ispitanik sa visokom stručnom spremom. Cigarete puši njih 62 (65,3%) i, dok je 70 (73,7%) odgovorilo da u njihovoj porodici ima pušača. Od bronhitisa i/ili astme boluje 39 (41,1%) ispitanika i/ili njihovih članova porodice. Higijensko-sanitarni čvor u svom domu poseduje 66 (69,5%). Da se kupa jednom nedeljno, kao i svakog drugog dana, odgovorio je isti broj ispitanika, po 31 (32,6%); manji broj njih se kupa svakog dana, njih 28 (29,5%), a 2-3 puta mesečno se kupa 5 (5,3%) ispitanika. Nakon upotrebe toaleta, ruke pere 56 (58,9%) ispitanih Roma, dok njih 47 (49,5%) pere zube pastom i četkicom, redovno, dva puta dnevno. „Pokvarene“ ili izvađene zube zbog kvara ima 76 (80%) Roma. Značenje pojma „kontracepcija“ objasnio je njih 53 (55,8%). Ispitanik sa visokom stručnom spremom je odgovorio da se kupa svakog dana, da pere ruke nakon upotrebe toaleta, da redovno pere i ima zdrave zube. Od svih ispitanika sa završenom višom školom, 5 (71,4%) je odgovorilo da se kupa svakog dana i da pere ruke nakon upotrebe toaleta, a 2 (28,6%) da se kupa jednom nedeljno. Svi peru redovno zube, ali 4 (57,1%) ima bolesne ili izvađene zube. Pojam kontracepcija je znalo da objasni njih 5 (71,4%). Od svih ispitanika sa osnovnim obrazovanjem, 14 (28,6%) je odgovorilo da se kupa svakog dana, 15 (30,6%) svakog drugog dana, jednom nedeljno njih 17 (34,7%), a 3 (6,1%) se kupa 2-3 puta mesečno. Redovno pere ruke nakon upotrebe toaleta njih 27 (55,1%), 27 (55,1%) redovno i pravilno pere zube, a 42 (85,7%) ima bolesne ili izvađene zube. Pojam „kontracepcija“ pravilno je objasnio 31 (36,7%) ispitanik sa osnovnim obrazovanjem. Od onih ispitanika bez obrazovanja, nepismenih, 5 (14,7%) je odgovorilo da se kupa svakog dana, 14 (41,2%) da se kupa svakog drugog dana, 13 (38,2%) da se kupa jednom nedeljno, dok 2 (5,9%) da se kupa 2-3 puta mesečno. Redovno pere ruke nakon upotrebe toaleta njih 21 (61,8%), zube redovno i pravilno pere 8 (23,5%), bolesne i izvađene zube zbog kvara ima 29 (85,3%), a pojam „kontracepcija“ objasnio je 13 (28,2%) nepismenih. Najveći broj ispitanika je sa osnovnim, a najmanji sa visokim obrazovanjem. Iz dobijenih rezultata ispitivanja vidimo da stepen obrazovanja utiče na sprovođenje zdravstveno-higijenskih navika. Što je stepen obrazovanja veći, učestalije je sprovođenje higijenskih procedura. Utvrđivanje zdravstvenog stanja romske populacije, poboljšanje ostvarivanja prava Roma na zdravstvenu zaštitu kroz praćenje primene Zakona o zdravstvenoj zaštiti, poboljšanje dostupnosti zdravstvene zaštite za romsku populaciju, unapređenje životnog okruženja u romskoj

Adresa autora: Dragana Mitrović, Služba za zdravstvenu zaštitu predškolske i školske dece sa medicinom sporta i savetovalištem za mlade, Zdravstveni centar Knjaževac, Vidovdanska 50, 19350 Knjaževac, Srbija;
E-mail: draganamitrovic1981@gmail.com

Rad primljen: 1. 5. 2016. Rad prihvaćen: 22. 7. 2016. Elektronska verzija objavljena: 7. 11. 2016. www.tmg.org.rs

zajednici, zapošljavanje romskih zdravstvenih medijatorke u domovima zdravlja, unapređenje higijensko-epidemioloških uslova u romskim naseljima, povećanje obuhvata obaveznom imunizacijom, poboljšanje reproduktivnog zdravlja i prevencija hroničnih nezaraznih oboljenja, kao i senzibilizacija i edukacija zdravstvenih radnika za rad sa romskom populacijom, opismenjavanje nepismenih, podsticanje obrazovanja, osposobljavanje i zapošljavanje, uključivanje Roma u sve sfere društvenog života kao ravnopravnih članova zajednice treba da bude zadatak zdravstvenih radnika, obrazovnih institucija, institucija socijalne zaštite, lokalne samouprave, državnih organa.

Ključne reči: zdravlje, Romi, higijena, navike.

Summary: The Roma are a marginal group, insufficiently included in various segments of the social life. The life of the Roma after arriving to Europe was accompanied by various difficulties. Because of physical and cultural differences, the entire nation was subjected to stigmatization and discrimination. The aim of this study was to show health and sanitary habits of the Roma population in the municipality of Knjaževac. Materials and methods: the survey was carried out during March 2016 and it was anonymous. The research was conducted by Dr Dragan Mitrovic and Mrs. Ljubinka Simić (coordinator for the Roma population). The survey, consisting of 11 questions, was created by Dr Dragana Mitrovic, a resident at the Pediatrics. It covered 95 Romas from the Roma settlement in Knjazevac, aging 15-65. Random sampling was used. Results and Discussion: 95 Romas were surveyed, 49 (51.6%) were female and 46 (48.4%) were male. The respondents mostly had primary education, 49 of them (51.6%), followed by the illiterate, 34 (35.8%). 7 respondents (7.4%) had finished secondary school and 4 (4.2%) had finished vocational school, while one respondent finished faculty. 62 of the respondents (65.3%) were cigarette smokers while 70 (73.7%) responded that in their family there was at least one smoker. From bronchitis and/or asthma suffered 39 respondents (41.1%) and/or their family members. 66 respondents (69.5%) had indoor plumbing in their homes. 31 respondents (32.6%) answered that they have a shower once a week and other 31 (32.6%) answered that they have a shower once in two days, 28 of them (29.5%) took a bath every day, and 5 respondents (5.3%) answered that they take a bath 2-3 times per month. 56 (58.9%) of the surveyed Roma wash their hands after using the toilet, while 47 (49.5%) clean their teeth regularly using a toothpaste and a brush twice a day. Bad or extracted teeth had 76 Romas (80%). 53 of them (55.8%) were able to explain the meaning of the term "contraception". A respondent with finished faculty education answered that he bathes every day, washes hands after using the toilet, brushes teeth regularly and has healthy teeth. Of all respondents with vocational education, 5 (71.4%) responded that they bathe every day, wash the hands after using the toilet and 2 of them (28.6%) responded that they bathe once a week. They all wash the teeth regularly, but 4 (57.1%) have bad or extracted teeth. The term "contraception" was known to 5 respondents (71.4%). In population with primary education, 14 (28.6%) responded that they bathe every day, 15 (30.6%) every other day, 17 (34.7%) once a week, and 3 (6.1%) 2-3 times a month. 27 of them (55.1%) wash hands regularly after using the toilet, 27 (55.1%) regularly and properly clean teeth, and 42 (85.7%) have bad or extracted teeth. The term „contraception" properly explained 31 respondent (36.7%) with primary education. 5 of the respondents with no education, illiterates (14.7%), responded that they bathe every day, 14 (41.2%) bathe every other day, 13 (38.2%) bathe once a week, while 2 (5.9%) bathe 2-3 times a month. 21 of them (61.8%) regularly wash hands after using the toilet, 8 respondents (23.5%) brush teeth regularly and properly, 29 (85.3%) have bad and extracted teeth, while 13 (28.2%) were able to explain the term "contraception". The largest number of respondents had elementary and the smallest number had higher education. From the obtained results we can see that the level of education influences the implementation of health and hygiene habits. With the increase of the levels of education, the frequency of implementation of the hygiene increases as well. Determining the health status of the Roma population, improving the realization of their health care rights by monitoring the implementation of the health care laws, improving access to health care establishments for the Roma population, improvement of living conditions in Roma communities, involvement of Roma health mediators in health centers, improvement of sanitary and epidemiological conditions in Roma settlements, increasing mandatory immunization coverage, improving reproductive health and preventing chronic non-communicable diseases, as well as the sensitization and training of health workers to work with the Roma population, eradication of illiteracy, education encouragement, training and employment, the inclusion of Roma in all spheres of social life as equal members of

communities should be the task of health care providers, educational and social institutions, local governments and state bodies.

Keywords: health, the Roma, hygiene habits

UVOD

Romi su marginalna grupa, nedovoljno uključena u različite segmente socijalnog života. Na osnovu lingvističkih istraživanja, stručnjaci danas sa velikom pouzdanošću tvrde da su Romi poreklom iz Indije, odakle su se masovnim seobama u nekoliko talasa kretali prema Evropi. Razlozi migracija verovatno leže u čestim i surovim upadima Mongola na teritorije gde su živeli Romi, te su oni najpre krenuli ka Persiji i Jermeniji, a nešto kasnije odlaze u Mesopotamiju i Egipat. Moguće je da već na samom početku svog dugog puta, koji će trajati vekovima, nisu bili dobrodošli, zbog čega će svoje putovanje nastaviti dalje, prema Vizantiji i drugim balkanskim zemljama [1].

Život Roma od dolaska na teritoriju Evrope bio je praćen raznim teškoćama. Zbog fizičkih i kulturnih razlika, čitav narod je bio izložen stigmatizaciji i diskriminaciji. Nepravda prema ovom narodu eskalirala je tokom Drugog svetskog rata, kada su, zajedno sa Jevrejima, bili na ivici istrebljenja [2]. Romska populacija u Srbiji statusno je različita i razučena, počev od onih koji su potpuno integrisani u lokalne sredine, do onih krajnje marginalizovanih, sa velikim socijalnim problemima, bez prebivališta i bez ličnih dokumenata [3].

CILJ RADA

Cilj rada je da prikaže zdravstveno-higijenske navike Roma u knjaževačkoj Opštini.

METOD RADA I MATERIJAL:

Anketiranje Roma je sprovedeno u toku marta 2016. godine; bilo je anonimno i obavljeno je od strane dr Dragane Mitrović i Ljubinke Simić (koordinator za Rome). Anketu je kreirala dr Dragana Mitrović, lekar na specijalizaciji iz Pedijatrije. Anketirano je 95 Roma iz romskog naselja u Knjaževcu, starosti od 15 do 65 godina, po metodi slučajnog uzorka. Anketa se sastoji od 11 pitanja (slika br. 1). Podaci u radu su prikazani deskriptivno, grafički i tabelarno, a statistička obrada dobijenih podataka vršena je pomoću distribucije frekvence i neposredne analize tabelarnih, grafičkih i deskriptivnih podataka.

REZULTATI

Od 95 ispitanih Roma, 49 (51,6%) su ženskog, a 46 (48,4%) su muškog pola (grafikon br.1). Od svih ispitanika, najviše ih je sa osnovnim obrazovanjem, njih 49 (51,6%), zatim nepismenih, 34 (35,8%), sa srednjim obrazovanjem ih je 7 (7,4%), 4 (4,2%) sa završenom višom školom, dok je jedan ispitanik sa visokom stručnom spremom (tabela br. 1). Cigarete puši 62 (65,3%) ispitanih (grafikon br. 2), dok je 70 (73,7%) odgovorilo da u njihovoj porodici ima pušača (grafikon br. 3). Od bronhitisa i/ili astme boluje 49 (41,1%) ispitanika i/ili njihovih članova porodice (tabela br. 2). Higijensko-sanitarni čvor u svom domu poseduje 66 (69,5%) (grafikon br. 4). Da se kupaju jednom nedeljno, kao i svakog drugog dana, odgovorio je isti broj ispitanika, po 31 (32,6%), manji broj njih se kupava svakog dana, njih 28 (29,5%), a 2–3 puta mesečno kupa se 5 (5,3%) ispitanika (grafikon br. 5). Nakon upotrebe toaleta, ruke pere 56 (58,9%) ispitanih Roma (grafikon br. 6), dok njih 47 (49,5%) pere zube pastom i četkicom, redovno, dva puta dnevno (grafikon br. 7). „Pokvarene” ili izvađene zube zbog kvara ima 76 (80%) Roma (grafikon br. 8). Značenje pojma „kontracepcija” objasnilo je njih 53 (55,8%) (grafikon br. 9). Ispitanik sa visokom stručnom spremom je odgovorio da se kupa svakog dana, da pere ruke nakon upotrebe toaleta, da redovno pere i ima zdrave zube. Od svih ispitanika sa završenom višom školom, 5 (71,4%) je odgovorilo da se kupa svakog dana i da pere ruke nakon upotrebe toaleta, a 2 (28,6%) da se kupa jednom nedeljno. Svi peru redovno zube, ali 4 (57,1%) ima bolesne ili izvađene zube. Pojam „kontracepcija” znalo je da objasni njih 5 (71,4%). Od svih ispitanika sa osnovnim obrazovanjem, 14 (28,6%) je odgovorilo da se kupa svakog dana, 15 (30,6%) svakog drugog dana, jednom nedeljno njih 17 (34,7%), a 3 (6,1%) se kupa 2–3 puta mesečno. Redovno pere ruke nakon upotrebe toaleta njih 27 (55,1%), 27 (55,1%) redovno i pravilno pere zube, a 42 (85,7%) ima bolesne ili izvađene zube. Pojam „kontracepcija” pravilno je objasnilo njih 31 (36,7%), sa osnovnim obrazovanjem. Od onih ispitanika bez obrazovanja, nepismenih, 5 (14,7%) je odgovorilo da se kupa svakog dana, 14 (41,2%)

da se kupa svakog drugog dana, 13 (38,2%) da se kupa jednom nedeljno, dok 2 (5,9%) da se kupa 2-3 puta mesečno. Redovno pere ruke nakon upotrebe toaleta njih 21 (61,8%), zube

redovno i pravilno pere 8 (23,5%), bolesne i izvađene zube zbog kvara ima 29 (85,3%), a pojam „kontracepcija“ objasnilo je 13 (28,2%) nepismenih (tabela br. 2).

Slika br.1. Prikaz ankete koja je sprovedena u knjževačkom romskom naselju.
Figure N° 1. Survey conducted in the Roma settlement in Knjazevac
Anonimna anketa

Poštovani, u cilju unapređenja zdravlja ljudi, molim Vas da popunite ovu anketu.

1. Pol ispitanika i starost (dopiši):
 - a) Ženski
 - b) Muški
2. Stepen obrazovanja:
 - a) nepismen
 - b) osnovno obrazovanje
 - c) srednja stručna sprema
 - d) viša stručna sprema
 - e) visoka stručna sprema
3. Da li pušiš?
 - a) da
 - b) ne
4. Da li ima još pušača u tvojoj porodici?
 - a) da
 - b) ne
5. Da li ti ili neko od tvojih ukućana boluje od bronhitisa ili astme?
 - a) Niko, svi su zdravi
 - b) Da, bolujem ja od (dopiši)
 - c) Da, boluje moj/moja od (dopiši)
6. Da li u objektu u kome živiš postoji higijensko-sanitarni čvor (kupaćilo, lavabo, wc-šolja)?
 - a) da
 - b) ne
7. Koliko često se kupiš?
 - a) svakog dana
 - b) svakog drugog dana
 - c) jednom nedeljno
 - d) kupam se 2-3 puta mesečno
8. Da li pereš ruke nakon upotrebe toaleta?
 - a) uvek
 - b) po nekad
9. Da li redovno pereš zube dva puta dnevno, pastom i četkicom?
 - a) da
 - b) ne
10. Da li imaš „pokvarene“ zube ili izvađene zube zbog kvara?
 - a) da
 - b) ne
11. Da li znaš šta je kontracepcija i napiši neko kontraceptivno sredstvo koje znaš?
 - a) da, znam, kontracepcija je (dopiši), a od kontraceptivnih sredstava znam za(dopiši).
 - b) ne, ne znam

HVALA NA SARADNJI !!!

Grafikon br. 1. Prikaz ispitanika prema polovima.
Graph. N° 1. Respondents to the poles

Prikaz ispitanika prema polovima

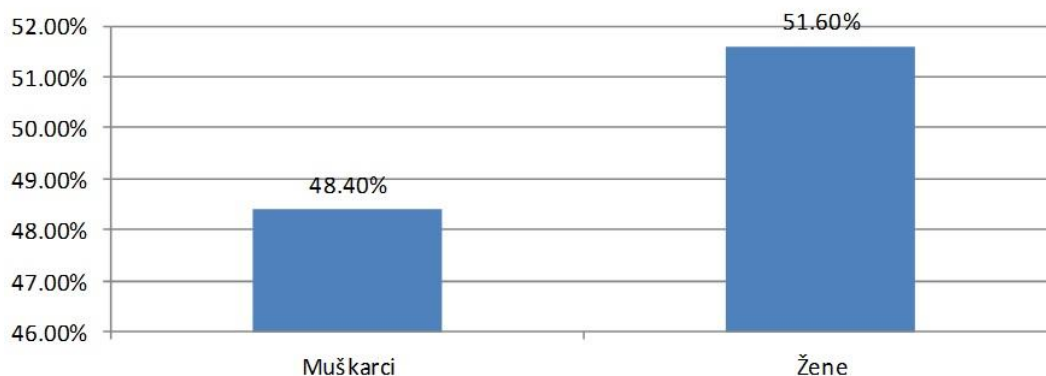

Tabela br.1. Prikaz ispitanika po stepenu obrazovanja.
Table N° 1. Respondents by education level.

Stručna sprema ispitanika	Nepismeni	Osnovno obrazovanje	Srednje obrazovanje	Više obrazovanje	Visoko obrazovanje
Broj ispitanika	34	49	7	4	1
%	35,8%	51,6%	7,4%	4,2%	1%

Grafikon br. 2. Prikaz rezultata o pušenju kod ispitanika.
Graph. N° 2. Showing results on smoking in participants

Da li pušiš?

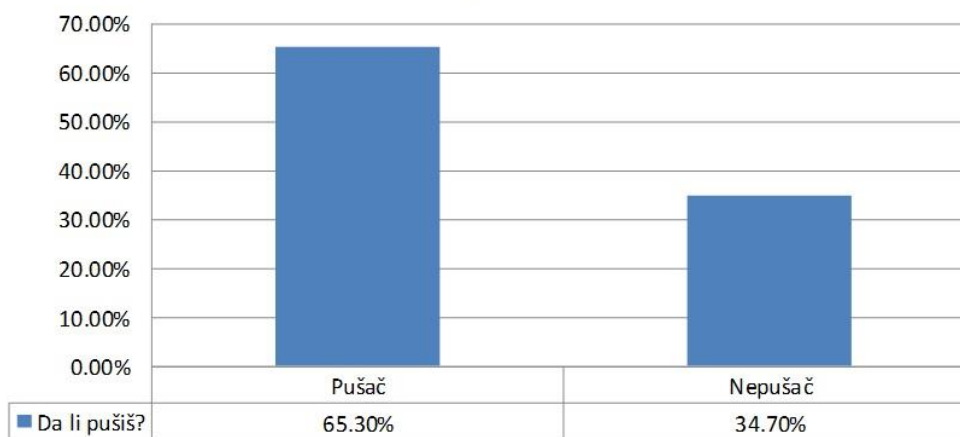
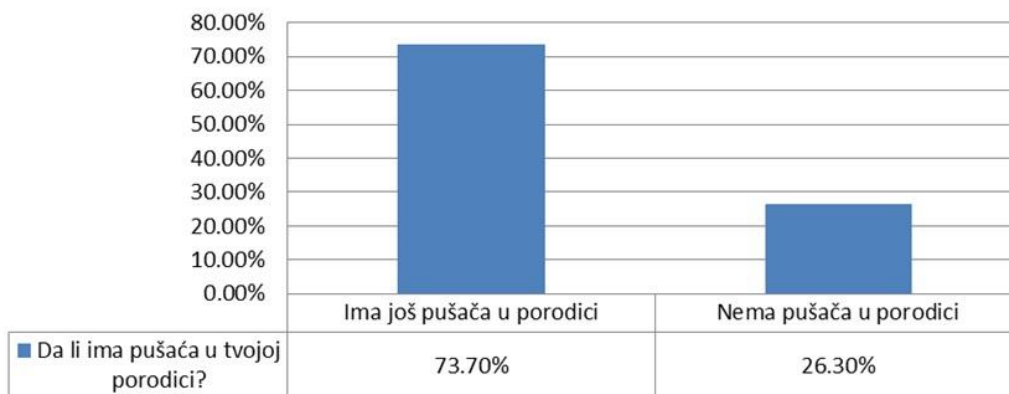

Tabela br. 2. Prikaz obolevanja ispitanika i njihovih članova porodice od bronhitisa ili astme.
Table N° 2. Showing patients and their family members suffering from Bronchitis and Asthma

Da li ti ili neko od tvojih ukućana boluje od bronhitisa ili astme?	Bolujem ja	Boluje neko od mojih članova porodice
Bronhitis (n)	10	15
Astma (n)	5	19

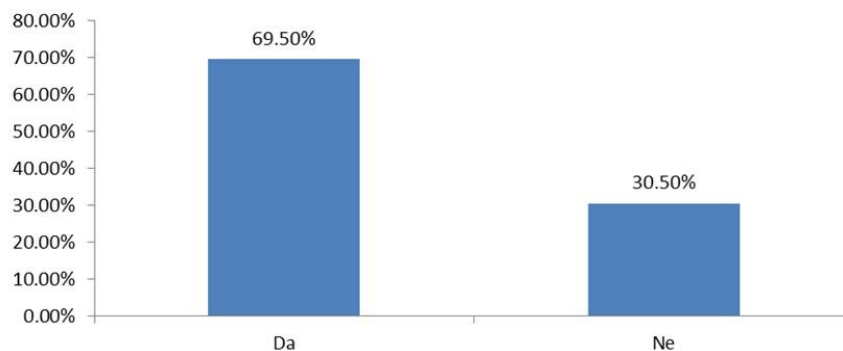
Grafikon br. 3. Prikaz rezultata o pušenju u porodicama ispitanika.
 Graph. N° 3. Showing the results of smoking in the subjects' families

Da li ima pušača u tvojoj porodici?

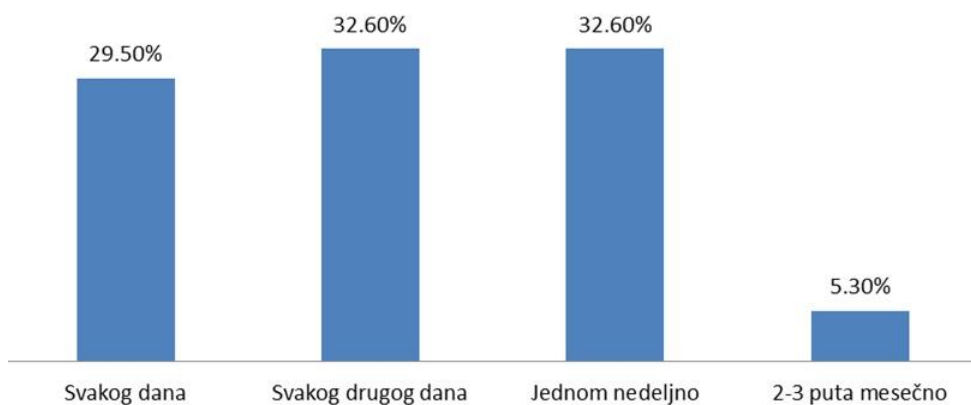
Grafikon br. 4. Prikaz prisutnosti sanitarnog čvora u stanovima ispitanika.
 Graph. N° 4. Presence of sanitary facilities in the apartments of respondents

Da li imaš sanitarni čvor u kući?

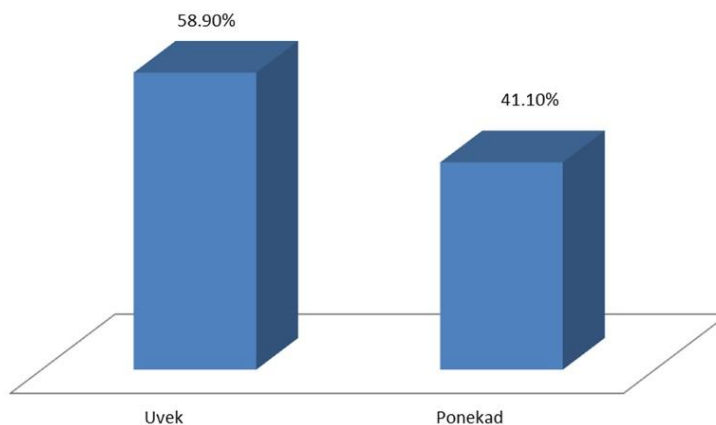
Grafikon br. 5. Prikaz rezultata o učestalosti kupanja ispitanika.
 Graph. N° 5. The results of the frequency of the subjects' bathing

Koliko često se kupiš?

Grafikon br. 6. Prikaz rezultata o učestalosti pranja ruku nakon upotrebe toaleta.
Graph. N° 6. The results of the frequency of hand washing after using the toilet

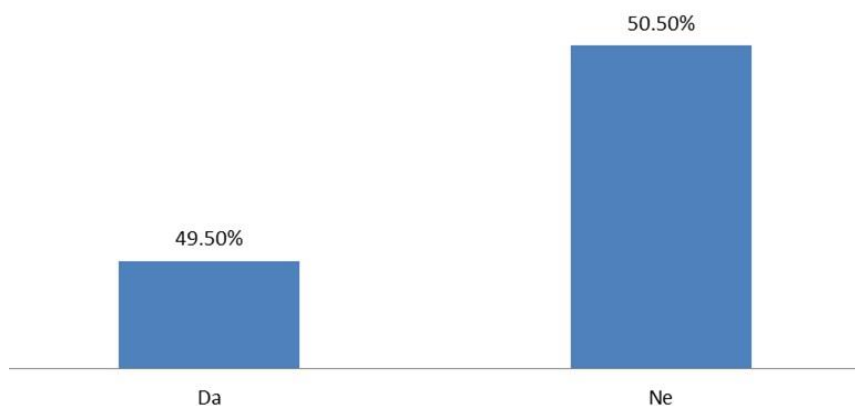
Da li pereš ruke nakon upotrebe toaleta?

Grafikon br. 7. Prikaz rezultata o primeni pravilne higijene usta i zuba.

Graph. N° 7. The results of the application of proper oral hygiene

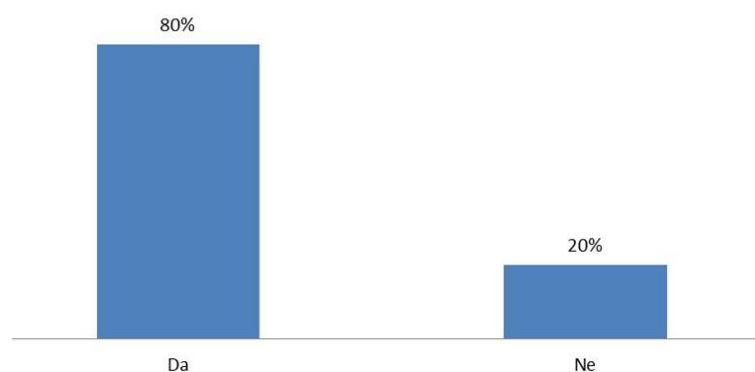
Da li pereš zube pastom i četkicom dva puta dnevno?

Grafikon br. 8. Prikaz rezultata o zdravstvenom stanju zuba kod ispitanika.

Graph. N° 8. Only the results of the application of proper oral hygiene.

Da li imaš „pokvarene“ zube ili izvađene zube zbog kvara?

Grafikon br. 9. Prikaz rezultata o poznavanju metoda kontracepcije kod ispitanika.
 Graph. N° 9. The results of understanding of contraceptive methods in subjects

**Da li znaš šta je kontracepcija i nabroj neko
 kontraceptivno sredstvo koje znaš?**

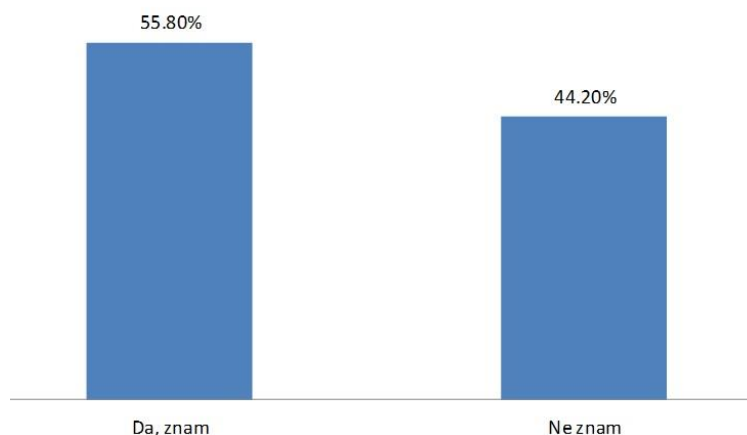

Tabela br. 2. Tabelarni prikaz rezultata o higijenskim navikama ispitanika u odnosu na stepen obrazovanja.

Table N° 2. Tabulation of the hygiene habits of the respondents in relation to education.

	Stepen stručne sprema ispitanika					
		Nepismen	Osnovno obrazovanje	Srednja stručna sprema	Viša stručna sprema	Visoka stručna sprema
Koliko se često kupiš? (%)	Svakog dana	14,7	28,6	71,4	75	100
	Svakog drugog dana	41,2	30,6	0	25	0
	Jednom nedeljno	38,2	34,7	28,6	0	0
	2-3puta mesečno	5,9	6,1	0	0	0
Da li pereš ruke nakon upotrebe toaleta? (%)	Da, uvek	61,8	55,1	71,4	100	100
	Ponekad	38,2	44,9	28,6	0	0
Da li redovno pereš zube dva puta dnevno pastom i četkicom? (%)	Da	23,5	55,1	100	100	100
	Ne	76,5	44,9	0	0	0
Da li imaš „pokvarene“ zube ili izvađene zube zbog kvara? (%)	Da	85,3	85,7	57,1	50	0
	Ne	14,7	14,3	42,9	50	100
Da li znaš šta je kontracepcija i napiši neko kontraceptivno sredstvo koje znaš? (%)	Da	38,2	63,3	71,4	100	100
	Ne	61,8	36,7	28,6	0	0

DISKUSIJA

Briga o kvalitetu zaštite zdravlja stara je koliko i sama medicinska praksa, budući da razvoj savremene medicine prate i stalni napori da pomoć pacijentu bude sve bolja i delotvornija. S jedne strane, načela medicinske etike i struke

nalažu humanost u radu, kao i odgovoran stav svih učesnika u sistemu zdravstvene zaštite, kako davaoca usluga u profesionalnom radu, tako i pacijenata prema sopstvenom zdravlju. S druge strane, zakoni iz oblasti zdravstvene zaštite takođe propisuju da postupanje

prispadnika medicinskih profesija treba da bude takvo da osigurava kvalitet usluge. Kvalitetnom se smatra ona zdravstvena zaštita koja je stručna i odgovorna. Vulnerabilne, ranjive, osetljive, ugrožene, marginalizovane, društveno isključene populacione grupe, sinonimi su za podgrupe ljudi koje zbog specifične razlike u odnosu na stanovništvo u celini, imaju veću verovatnoću da razviju ranjivost, pre svega zdravstvenu. Vulnerabilnost kod romske populacije postoji po više osnova i zbog toga se postavlja pitanje dobijanja verodostojnih podataka o zdravlju i kako ih u njihovoj ukupnosti i izdvojeno unaprediti. Medicinske aktivnosti u tom cilju obuhvataju mere prevencije, lečenja, terapije i rehabilitacije, vezano za opšte i specifične zdravstvene potrebe [3].

Savremeni koncept javnog zdravlja prepoznaje zdravlje „ne samo kao odsustvo bolesti ili slabosti“, već „stanje potpunog fizičkog, mentalnog i socijalnog blagostanja“. (preambula Ustava svetske zdravstvene organizacije usvojena na međunarodnoj konferenciji, Njujork, 19–22 jun, 1946; usvojena je 22. jula 1946. od strane predstavnika 61 države i stupila na snagu 7. aprila 1948). Socijalno ekonomski status utiče na zdravlje svakog pojedinca. Pripadnost nekoj od ugroženih kategorija stanovništva, kao što Romi, može dodatno uticati na zdravlje. Socijalna marginalizacija i diskriminacija koja traje više generacija uticala je na današnji težak položaj Roma koji karakterišu loši uslovi stanovanja, niski obrazovni status i siromaštvo [3].

Nema pouzdanih podataka o broju Roma u Srbiji. Prema Popisu stanovništva iz 2002. godine, 108 193 građana Srbije se izjasnilo da je romske nacionalnosti. Prema javnim iskazima romskih aktivista, u Srbiji živi između 700 000 i 900 000 Roma. Procene istraživača i demografa kreću se između 400 000 i 450 000 Roma, što je pre blizu realnog stanja nego egzaktan podatak. Realno stanje je teško precizno odrediti. Statistički podaci o demografskom i socijalno-ekonomskom stanju su nepouzdati i teško proverljivi, tako da mogu služiti samo za osnovnu orijentaciju. Oni ukazuju na to da je položaj Roma na tržištu rada veoma nepovoljan – samo 27,2% ekonomski aktivno, da je stopa zaposlenosti Romkinja ispod 10%, a muškaraca Roma nešto ispod 60%. Stopa nezaposlenosti Roma u 2007. godini iznosila je 31,6%, što je znatno više u odnosu na stopu koja je uočena kod opšte populacije (13,9%). Potrebno je istaći

da ispitivanje nije obuhvatilo Rome iz nelegalnih romskih naselja, koji su svakako ugroženiji u odnosu na Rome koji su u socijalno-ekonomskom smislu integrisani. Visoka stopa nezaposlenosti je osnovni razlog siromaštva među Romima. Prema podacima iz 2007. godine, skoro polovina romskog stanovništva bila je siromašna (49,2%), a 6,4% ekstremno siromašna. Prema podacima Nacionalne službe za zapošljavanje, čak 90% evidentiranih nezaposlenih Roma su nekvalifikovani radnici, najnižeg stepena stručne spreme. Među Romima se uočava i veoma nizak procenat zaposlenih na neodređeno vreme (39%), što je znatno ispod proseka za ukupno stanovništvo (88%). Više od polovine Roma povremeno su zaposleni ili su sezonski radnici, a čak 83% posao obavlja u neformalnoj ekonomiji. Podaci iz 2009. godine pokazuju da je stopa nezaposlenosti Roma čak 40,7%, a u ukupnom stanovništvu 16,4%. Na tržištu rada Romi su nekonkurentna socijalna grupa, dvostruko ugrožena, kao socijalno ranjiva grupa i nacionalna manjina obeležena negativnim stereotipima, predrasudama i različitim oblicima diskriminacije.

Jedna od osnova loše kvalifikacione strukture je i nizak obrazovni nivo romske populacije. Predškolskim programom obuhvaćeno je 56% romske dece, a osnovnu školu završava samo oko 30% romske dece. Prema popisu stanovništva iz 2002. godine, 62% romskog stanovništva je sa nezavršenom osnovnom školom, bez škole ili sa manje od četiri razreda osnovne škole – 32%, osnovnu školu završilo je 29%, srednju školu 7,8% i više i visoko obrazovanje 0,3%. Nizak nivo obrazovanja Roma odražava se nepovoljno na socio-profesionalnu strukturu. Većina Roma pripada neizdiferenciranoj grupi radnika „bez zanimanja“. Među onima koji „imaju zanimanje“ preovlađuju veštine stečene radom, a ne zanimanja koja su stečena formalnim obrazovanjem. U poslednjoj deceniji (2000–2010.) izražen je trend poboljšanja obrazovnog nivoa romske populacije u svim segmentima sistema obrazovanja, ali još uvek nije, na primer, dostignut standard da se striktno poštuje zakonska odredba o obaveznom (besplatnom) osnovnom obrazovanju romske dece [4].

Nizak nivo obrazovanja, pored drugih faktora, kao što su nomadska tradicija, usporena integracija, diskriminacija, doprinose generacijskom siromaštvu Roma [5]. Nizak obrazovni nivo utiče na materijalnu poziciju i

kvalitet svih aspekata života (održavanje domaćinstva, podizanje dece, ostvarivanje svih prava). Za stabilnost prihoda i stabilnost radnog odnosa osoba mora imati završenu bar osnovnu školu, koju Romi uglavnom ne završavaju zato što nemaju uslova za to, te tako ulaze u začarani krug siromaštva i najnižeg društvenog položaja [1].

„Dekada za inkluziju Roma 2005–2015.” je međunarodna inicijativa, prva te vrste, u okviru koje su se vlade Centralne i Jugoistočne Evrope obavezale da, u regionalnim okvirima, deluju na unapređivanju socijalno-ekonomskog statusa i inkluziji Roma. Dekada je međunarodna inicijativa koja je okupila vlade, međuvladina tela i nevladine organizacije, uključujući i civilne organizacije Roma, sa ciljem da ubrzaju proces unapređenja položaja Roma, kao i transparentno i merljivo izveštavanje o postignutom napretku. U program je bilo uključeno i Ministarstvo zdravlja Republike Srbije [6].

Iz istraživanja koje je obavljeno u knjaževačkom romskom naselju, najveći broj ispitanika ima osnovno obrazovanje, nešto malo više od nepismenih, a najmanji broj je sa visokom stručnom spremom. Dve trećine ispitanika su pušači, a u velikom broju porodica ispitanika ima pušača. Oko polovine ispitanika i/ili njihovih ukućana boluje od bronhitisa i/ili astme. Oko trećine ispitanika se kupava svakog dana, druga trećina svakog drugog dana, a ostali jednom nedeljno. Samo mali broj ispitanika se kupava 2–3 puta mesečno. Trećina ispitanika nema sanitarno-higijenski čvor u svom domaćinstvu, a malo manje od polovine ispitanika ne pere redovno ruke nakon upotrebe toaleta, što može da bude uzrok mnogih zaraznih bolesti koje se prenose prljavim rukama. Polovina ispitanika pere redovno i pravilno zube, ali veći broj njih (80%) ima bolesne ili izvađene zube zbog kvara, što oslikava lošu oralnu higijenu među ispitanicima. Polovina ispitanika je objasnilo pojam „kontracepcija” i nabrojalo kontraceptivna sredstva koja zna. Najčešći odgovor su bili kondom i pilule za kontracepciju. Visokoobrazovani ispitanik održava pravilno ličnu higijenu i ima zdrave zube. Ispitanici sa višom stručnom spremom se kupaju svakog ili svakog drugog dana, svi peru ruke nakon upotrebe toaleta i peru zube, ali oko polovina njih ima bolesne zube. Oni su svi upoznati sa pojmom kontracepcije. Takođe, najveći broj ispitanika sa srednjim obrazovanjem se kupava svakodnevno, dve trećine njih pere redovno

ruke, oralnu higijenu održavaju svi, ali polovina ima bolesne zube. Dve trećine ispitanika je objasnilo pojam kontracepcije. Najveći broj ispitanika ima osnovno obrazovanje, ali trećina ispitanika je nepismeno, što nije zanemarljiv broj. Veći broj ispitanika koji nisu obrazovani se ređe kupava u odnosu na obrazovnije članove romske zajednice, ne pere ruke nakon upotrebe toaleta, ne pere redovno i pravilno zube i ne zna dovoljno o kontracepciji. Rezultati nam ukazuju da je veliki broj neobrazovanih, ali da stepen obrazovanja Roma utiče na njihove higijensko-zdravstvene navike. Što je veći stepen obrazovanja, higijensko-zdravstvene navike se češće i pravilnije sprovode.

ZAKLJUČAK

Etički kodeksi svih stručnih disciplina angažovanih u medicini počivaju na načelima humanosti, nediskriminacije, autonomije, te principa poštovanja života. Za pitanje mogućnosti pristupa Roma zdravstvenoj zaštiti i zdravstvenom sistemu Srbije, od ključnog su značaja načelo poštovanja života i načelo pravednosti (nediskriminacije), utvrđivanje zdravstvenog stanja romske populacije, poboljšanje ostvarivanja prava Roma na zdravstvenu zaštitu kroz praćenje primene Zakona o zdravstvenoj zaštiti, poboljšanje dostupnosti zdravstvene zaštite za romsku populaciju, unapređenje životnog okruženja u romskoj zajednici, zapošljavanje romskih zdravstvenih medijatorki u domovima zdravlja, unapređenje higijensko-epidemioloških uslova u romskim naseljima, povećanje obuhvata obaveznom imunizacijom, poboljšanje reproduktivnog zdravlja i prevencija hroničnih nezaznih oboljenja, edukacija zdravstvenih radnika za rad sa romskom populacijom, opismenjavanje nepismenih, podsticanje obrazovanja, osposobljavanje i zapošljavanje, uključivanje Roma u sve sfere društvenog života kao ravnopravnih članova zajednice. Sve navedeno treba da bude zadatak zdravstvenih radnika, obrazovnih institucija, institucija socijalne zaštite, lokalne samouprave.

LITERATURA

1. Radulović J. Putokazi za rad sa romskom decom predškolskog uzrasta. Krugovi detinjstva, 2013; 1: 59–67.
2. Balić O. Bezbednost Roma. YUROM Centar, Niš, 2014.
3. Antić P. Ostvarivanje i praćenje standarda kvaliteta zdravstvene zaštite Roma u Srbiji – analiza i preporuke. Centar za prava manjina, Beograd, 2013.

-
4. Jakšić B. Metodologija istraživanja o primeni državnog programa integracije Roma. Beograd, 2011.
 5. Babić D. Stigmatizacija i identitet Roma - pogled »izvana«: slučaj učenika Roma u naselju Kozari Bok. Migracijske i etničke teme 20, 2004; 4: 315-338.
 6. Dekada Roma, izveštaj Ministarstva zdravlja Republike Srbije. Dostupno na: (<http://www.zdravlje.gov.rs/showpage.php?id=73>)